

A DUNAI ÁLLAMOK GAZDASÁGI KAPCSOLATAI

TUDVALEVŐ, hogy Trianon és St.-Germain a volt monarchia szerves gazdasági egészét képező területét törte darabokra. Valódi tragédiájuk ebben a tényben van elrejtve. Mert a békeszerződések politikai rendelkezései végeredményben „csak“ két nemzetet csonkítottak meg — a magyart és osztrákot —, csak ennek a két nemzetnek politikai hatalmát csökkentették a múlt-hoz képest. Azonban a békeszerződések gazdasági rendelkezései, de még inkább kihatásai révén, minden itt élő nép és nemzet — egyaránt vesztes lett, mert valamennyiök termelő és fogyasztó területe lett erőszakos behatásoknak és természetellenes átcsoportosításoknak kitéve akkor, mikor az új politikai határokat egyúttal vámhatárokká is avatták. S bár a trianoni békeszerződés 205. és a st.-germaini békeszerződés 222. §-a szerint mód és lehetőség nyílt volna arra, hogy Magyarország, Ausztria és Csehszlovákia öt éven belül preferenciális megállapodás révén a legtöbb kedvezmény kizárásával, a volt Monarchiának egy jelentős részén, továbbra is fenntartsa és megőrizze az addig fennálló szoros gazdasági összeköttetés előnyeit — erre sor mégsem került, mert a politikai és nemzeti taszító erők erősebbeknek bizonyultak, mint a gazdasági érdekek, amelyek ettől kezdve a dunai államok életében fokozatosan mindinkább háttérbe szorultak.

A dunai népek és államok gazdasági elzárkózásának káros tüneteit súlyosbította a háború után az a körülmény, hogy a békeszerződések révén tulajdonképpen a középeurópai és a szorosabb értelemben vett dunavölgyi tér kiszélesedett az utódállamok régi területeinek hozzácsatolásával. A háború előtt „dunai állam“ a szónak mai jelentésében ugyanis tulajdonképpen csak egy volt: a monarchia, mert Szerbia, Románia, de méginkább Bulgária — vagyis a Duna mentén fekvő kisebb államok — már balkáni és keleti érdekkörbe estek. Magyarország és Ausztria egyes területeinek megszerzésével azonban ezek az államok érdekeikben, jellegükben és problémáikban „nyugatabbra“ vonultak s így részeseivé váltak annak az európai politikának, amelynek csakhamar a dunai kérdés egyik legfontosabb problémájává vált. Nagyjából tehát a Kossuth Lajos által értelmezett keretek között jegecesedett ki a dunai népek problémája úgy politikai, mint gazdasági vonatkozásban, azonban a magyar, román, dél- és észak-szláv kis nemzetek probléma-köréhez, Ausztria speciális helyzete folytán, még felzárkózott az osztrák kérdés és a túlnyomó részében agrárbeállított-

ságú dunai államok sorsában osztozó, ugyancsak mezőgazdasági válsággal küzdő Bulgária.

Ebben a súlyos helyzetben született újra a dunavölgyi államok gazdasági együttműködésének eszméje, amit ettől az időponttól kezdve konferenciák légióm próbáltak a realizálás stádiumába juttatni. E konferenciák két alapelvől indultak ki: részint a gazdasági szemponton túlmenő, állandóbb jellegű kapcsolat kicépítését vették tervbe, részint — ez elképzelések bukása után — lazább szerkezetű, pusztán vámkedvezményeken épülő összeköttetés kialakítását sürgették. Az érdekelt államok merev magatartásán azonban mindkét terv meghiúsult. A genuai és portorosei konferenciák elvi kívánalmak hangoztatásán túl nem tudtak tovább menni, a neopánszláv gazdasági szövetség ábránd maradt, a német-osztrák vámunió a nagyhatalmak ellenzése folytán meghiúsult, a Tardieu-terv éppen úgy politikai akadályok áldozatává válik, mint a tervezett délkeleteurópai agrárblokk. S mikor mindezek folytán nyilvánvalóvá vált, hogy a politikai szempontok a válság dacára is még mindig virulensebbek, mint a gazdaságiak, az érdekelt államok a kibontakozás egy sokkal primitívebb, kockázatosabb, több áldozatot kívánó, de kevesebb eredményt nyújtani képes módozatára szánták el magukat, arra tudniillik, hogy politikai szövetségeseiket teszik meg gazdasági szövetségeseiké és a politikai határokon belül próbálnak — ha kell a természeti adottságok ellenére is — új munkamegosztást és elrendeződést végrehajtani.

A politikai alapon sürgetett gazdasági együttműködés elvéből született meg tehát a „gazdasági kisantant“ eszméje, majd ennek gyakorlati bukása után ennek tulajdonképpeni megkerülésére vagy pótlására a Balkán-államok gazdasági szövetségének gondolata. Az első terv főleg gazdasági, a második főleg politikai tekintetben bizonyult kivihetetlennek. Bulgária revindikációs igényei miatt távol maradt a tömörüléstől, az utódállamok egymásközi külkereskedelmi forgalma pedig a szoros politikai kapcsolatok dacára sem tudott jelentős javulást felmutatni, sőt több esetben jelentős visszaesés is volt tapasztalható, aminek okát abban kell keresnünk, hogy ez elképzelés nem számolt a gazdasági és forgalmi téren egységes egészet képező dunavölgyi gazdasági rend összefüggésével s „periférikus“ megoldást keresett.

A háború utáni Dunavölgyben a végleg központi helyzetbe jutott Magyarország s a középtengelybe eső Ausztria közvetítő területe nélkül tehát a medence szélén fekvő államok között egészséges csereforgalmat még akkor sem lehetne kialakítani, ha termelvényeik és export-cikkeik tekintetében egymást kiegészítenék, mert az adódó tarifális nehézségeket nem tudnák eredményesen elkerülni. Nehezíti azonban a közeledést a már több mint évtizedes múltra visszatekintő autarkikus gazdaságpolitika is, amely a mezőgazdasági államokban ipari, ipari államokban pedig mezőgazdasági protekcionizmusnak nyitott utat s ekként olyan szerkezeti és fejlődési elváltozásokat okozott ez államok gazdasági életében, amit csak nehezen és fokozatosan lehetne visszafejleszteni s ismét a normális gazdasági élet korlátai közé szorítani. Különösen nehéz azonban e mesterséges termelési ágakat visszafejleszteni ott, ahol ezek kifejlesztésében belpolitikai okok ját-

szottak közre. A magyar iparosítás programja ugyanis sokban a munkanélküliség elleni küzdelmet is szolgálja, az osztrák agrárpolitika mögött az elsősorban paraszti tömegekre támaszkodó jobboldali rendszer elképzelése húzódik meg, a cseh agrártörékvések a tótok gazdasági kielégítését is célozzák, a román és szerb szélsőséges jobboldali és nemzeti mozgalmak az új népi, eredetileg német „völkisch“ programot akarják megvalósuláshoz juttatni. A mesterséges gazdasági elzárkózás hatása gyakorlatilag még azt eredményezi, hogy par excellence ipari államokban a mezőgazdasági, mezőgazdasági államokban pedig az ipari lakosság fizeti meg a kedvezményezett termelési ág világarpitáson felüli különbözetét s így pusztán szociális szempontból az autarkikus gazdaságpolitikai irányzat semmi esetre sem tekinthető kielégítő megoldásnak. De mindezekon az okokon kívül a dunavölgyi népek gazdasági együttműködésének megvalósulását — az ugyancsak fontos szerepet játszó valutáris különbségek mellett — főleg az a megfontolás és irányzat is gátolja, hogy kereskedelmi szerződéseik megkötésénél túlzott jelentőséget tulajdonítanak politikai szempontoknak, a gazdasági közeledés és együttműködés ügyét politikai feltételektől teszik függővé s így kölcsönös külkereskedelmi forgalmuknak még azt a mértékét is fokozatosan csökkentik és visszafejlesztik, ami közöttük közvetlenül a háború utáni években kialakult.

A dunai népeknek egymástól politikai és gazdasági tekintetben bekövetkezett eltávolodása óta viszont érthető módon megnövekedett a dunavölgyi téren egymással versengő nagyhatalmak gazdasági befolyása és jelentősége, amit tőkészegény államok — mint Németország és Itália — vámsorompóiknak részbeni megnyitásával, tőkékben gazdag országok pedig — Anglia, Franciaország — ezenkívül még tőkeáramlások lehetővé tétele által igyekeznek állandósítani és elmélyíteni, ami viszont újra azt a veszélyt rejti magában, hogy a dunavölgyi termelés saját piacainak igényeit elhanyagolva és mellőzve, a dunavölgyi tér sugarán túl eső kívánalmak szerint nyer további átszervezést, vagyis az autarkikus irányzat hatásait még jobban elmélyítvén, a dunai államok egymástól való távolodása még fokozódik. Részint a római egyezmény, részint Berlin dunavölgyi tervei miatt azonban főleg Itália és Németország gazdasági befolyása erősödik évről-évre a dunai államokban, azonban éppen Magyarország szempontjából ezek a piacok még mindig nem bírnak olyan fontossággal, mint amilyennel az utódállamok 1929-ben és 1930-ban rendelkeztek, mikor is a magyar kivitel 57, illetve 54%-át voltak képesek felvenni. Viszont ugyancsak magyar szempontból az a körülmény is figyelmet érdemel, hogy noha a római „hármasegyezmény“ tartama alatt Ausztria és Olaszország kiviteli pozíciója megerősödött Magyarországon, ezzel szemben a mi kivitelünk helyzete Ausztriában gyöngült és Olaszországban sem erősödött. Míg (ugyanis) Ausztria behozatalunkban 1930-ban 11.5%-kal vett részt, 1934. és 1935. évi kvótája 23-4, illetve 19%-ra emelkedett. Olaszországnak behozatalunkban való részesedése pedig 1930-ban 5% volt, ez 1934-ben 12%-ra emelkedett és 1935-ben ismét 7.4%-ra esett, míg kivitelünkben elfoglalt kvótája az 1930. évi nem egészen 13%-ot, Olaszország fokozódott háborús beszerzései mellett, 1935-ben

is alig haladta meg, 1934-ben 8.33, 1935-ben 13-28, 1936 első kilenc hónapjában 14.4% volt.¹

A DUNAI ÁLLAMOK csereforgalmának kedvezőtlen alakulásában feltétlen szerepet játszott az a körülmény, hogy a világgazdasági válság ezen a politikai és gazdasági tekintetben egyaránt legtöbb változáson és módosításon átesett területen érezte leginkább hatását, tehát a fogyasztó rétegek vásárlóképessége nemcsak külkereskedelmi vonatkozásban, de a belső fogyasztás tekintetében is jelentős arányban csökkent. Azonban a külkereskedelmi forgalom irreális méretű lecsökkenése s az ebből származó hátrányok az autarkikus törekvésekkel szemben ismét fokozottabban fordították a figyelmet a dunavölgyi gazdasági együttműködés eszméje felé, de a kiindulópont tekintetében erősen eltértek a vélemények s bár minden felfogás egyöntetűen vallotta, hogy a fejlődés csak lépcsőzetesen és regionális keretből kicépítve indulhat meg, az azonban már vita tárgyát képezte, hogy a kezdeti és „legelső“ csoportosulás ezen a szőkébb területi körön belül is csak agrár vagy vegyesen agrár és ipari államok együttműködésével vegye-e kezdetét?

Mivel az öt dunai állam mezőgazdasági termelése búza, rozs, árpa, zab, tengeri, burgonya és cukorrépa tekintetében vüágviszonylatban csak 5.3—15.7% között mozog, míg ugyanakkor európai viszonylatban a 12.9—66.2%-ot is eléri — vagyis kontinentális vonatkozásban átalakító erővel rendelkezik — érthető, ha a „regionális agrárkartell“ eszméje főleg a három dunai agrárállamban — Magyarországon, Romániában és Jugoszláviában — vert gyökeret. E felfogás szerint ezeknek az államoknak agrár érdekeit úgy lehetett volna legjobban megóvni, ha készleteiket egyetlen központi szerv útján kínálják ki a külföldi piacok számára s így az egymás kárára érvényesülő verseny árromboló hatását kiküszöbölik. Köztudomású ugyanis, hogy Európában a magyar, román és jugoszláv gabona volt a legolcsóbb dacára annak, hogy a másik két dunavölgyi állam — Ausztria és Csehszlovákia — a három agrárállam gabonatermésének közel 70%-át képes lett volna átvenni. A kölcsönös külkereskedelmi forgalom elmélyítése nélkül ez a tervezett „agrárblokk“ tehát tulajdonképpen csakugyan egy államok között létesített árkartellt hívott volna létre, azonban további kihatásaiban könnyen vezethetett volna az együttműködés további elmélyüléséhez, ha az érdekelt ipari államok kellő időben felismerik, hogy termelvényeiknek új piacokat legbiztosabban úgy szerezhetnek, ha a jobb és rugékonyabb szervezetségükből adódó agrár-olló nyitását összébb csukják és az agrárnépesség életszínvonalának emelését a környező államok mindenképpen ekként hatékonyan előmozdítják.

A mérgezett politikai légkör, valamint a mezőgazdasági termelés nehézkessége e tervet éppen úgy kivihetlenné tették, mint azt a másik elképzelést, amely egyrészt ipari, másrészt mezőgazdasági államokat akart preferenciális vámkedvezmények nyújtásával közelebb hozni

¹ Székely Artur: Középeurópai kereskedelempolitika. (Közgazdasági Szemle. 1936. okt. 607. oldal.)

a Dunavölgyben. A politikai érdekek azonban ismét mereven keresztették a gazdasági törvényszerűségeket. Pedig a már békében is igen fejlett osztrák és a háború után kifejlődött magyar ipar végső célkitűzéseiben épp oly összeegyeztethetetlenek, mint a sovány csehszlovák agrárimporton osztozkodó román és jugoszláv érdek: a politikai barátság vagy szövetség-szálak még nem képesek eltüntetni a kiviteli fölöslegeket, tehát e „szűkítő“ szempontok mellett megnyugtató s mindenkit egyformán kielégítő megoldást már csak azért sem lehet találni, mert a mai válság gyökere részben a természeti adottságok negligálásában és abban van elrejtve, hogy a forgalom és kereskedelem szabad akciósugara—az új vámhatárok megvonásával — minden dunavölgyi nép számára megrövidült. Mindaddig tehát, míg e mesterséges akadályok tervszerű csökkentésével vagy eltüntetésével a termelésnek, fogyasztásnak, forgalomnak és gazdasági kiegészülésnek tágabb keretet nem vonnak a dunavölgyi népek, kénytelenek lesznek ennek a gazdasági tekintetben nélkülözhetetlen „mögöttes“ területnek támaszát érdekköreiken kívül, vagy távolabb eső területeken keresni, tehát az e területen egymással rivalizáló nagyhatalmakhoz fűzött politikai kapcsolatok által.

A dunai államoknak a nagyhatalmakkal gazdasági téren felvett kapcsolatai azonban problematikus értékűeknek látszanak akkor, ha a gazdasági kapcsolatoknak politikai kihatásait is vizsgáljuk. Az elzárkozó dunai piacok helyett nyugatra átcsoportosított dunavölgyi kivitel folytán ugyanis — az érintkező piacok különbségénél fogva — a nagyhatalmak könnyen privilegizált helyzetbe juthatnak a dunavölgyi államokkal szemben abban a tekintetben, hogy nagy igényeiknél és keresletüknél fogva importjuknak már egy elenyésző csekély százalékával is majorizálni tudják egyes kisállamok kiviteli piacát. Így ha mi például

„ki tudunk majd vinni Németországba mondjuk százmillió márkáért agrárterméket, valóban komoly eredménynek lesz elkönnyelhető, de ez a százmillió az összes német bevételnek alig lesz több 1—2%-ánál, ami mai kivitelünknek azonban huszonöt százaléka úgy, hogy a 25 százalékkal szemben 1—2 százalékkal, úgy, hogy a mi kivitelünknek 25 százalékával függünk Németországtól, a Németbirodalom pedig kivitelének 1—2 százalékaival függ a magyar piactól, vagyis nem függ volaképpen semmit sem. Ami annyit jelent, a Németbirodalom hatalmát velünk szemben megnöveli az, hogy rendelkezik kivitelünk 25%-ával, bármikor elzárkózhatik előle és romlásba döntheti mezőgazdaságunkat, a mi erőnk azonban Németországgal szemben az 1—2%-os beviteli részesedésünk révén semmivel sem gyarapszik. Olyan arányú német befolyásgyarapodás ez, mellyel az egész magyar agrártermelés áralakulása, értékesítése német befolyás alá kerül, míg mi tovább is minden hatás és befolyás nélkül maradunk a német gazdasági étellel szemben ... Ha (tehát) agrárkivitelünk negyedrésztét egyetlen olyan piacra koncentrálnánk, amely piac egyúttal világhatalom és egyúttal a Dunamedencére döntő hatást akar gyakorolni: egyetlen intézkedéssel porba sújthatja az agrártermelés tönkretételén keresztül a magyar valutáris helyzetet, az egész magyar közgazdaságot, vele magát a nemzetet, mint a dunai térben neki ellenálló tényezőt." Németország vagy bármely más nagyhatalom részére tehát csak akkor tekinthetnénk egészséges jelenségnek kivitelünk ily egyoldalú felduzzadását, ha összkivitelünk nem négymillió, „hanem másfél milliárd (lenne) és a Németország felé irányuló kivitelünk növekedésével (növe) a kivitelünk Ausztriába is, Csehszlovákiába is, a többi utódállamba és még több államba is úgy, hogy összes kivitelünk 6—7%-ára szugorodnék százmillió exportunk Németországba.“¹

¹ Cselényi József: Új Trianon felé? (Szerző kiad. 63. és 65. oldal.)

A magyar kivitelnek Németország irányába történt megnagyob-
 bodását azonban nem lehet kizárólag a magyar gazdaságpolitika ter-
 hére és rovására írni, hiszen ebben legnagyobb szerepet az vitt, hogy
 politikai okokból az utódállamok egyre jobban elzárkóztak a magyar
 export felvétele elől, amint a magyar-cseh vámháború esete is mutatta;
 azonban ez az okoskodás in thesi mégis helytálló nemcsak magyar és
 német, de legalább ugyanolyan mértékben kisantant-francia vagy
 angol vonatkozásban is. Hiszen a nagyhatalmak befolyásukat első-
 sorban gazdaságpolitikai eszközökkel igyekeznek megalapozni s ha
 ezt — a nagy távolságok miatt — a csereforgalom kimélyítésével
 kellő mértékben nem tudják is elérni, államkölcsönök nyújtásával még
 mindig módjukban áll azt a pressziót kifejtteni, amelyre politikai szem-
 pontokból feltétlen szükségük van. A kisantant német orientációra
 hajlamos két állama a közelmúltban is már több alkalommal csak
 hatalmas kölcsönök nyújtása által volt rábírható a Berlin felé vezető
 út elhagyására s ha tisztán dunavölgyi vagy közgazdasági szempon-
 tokból bírálható is a német-magyar kereskedelmi forgalom alakulása,
 úgy talán még jobban elmarasztalható az a másik kapcsolat, amely
 kizárólag mesterséges alapokon nyugszik, mikor sem földrajzilag, sem
 cserekereskedelmileg össze nem függő területeket juttat egymással
 függő helyzetbe tisztán politikai vagy tisztán pénzügyi okokból.

A GRATZ GUSZTÁV vezetése alatt álló „Magyarország Közép-
 európai Intézete“ által az elmúlt év december havában két napon át
 tartott szaktanácskozmányon, mikor is egyrészt a dunai államoknak
 egymással, másrészt Itáliával és a Németbirodalommal fennálló gaz-
 dasági kapcsolatait tétettek vizsgálat tárgyává — mindezek a szempontok
 részletes megvitatást nyertek. Ez alkalommal újra felmerült a délkelet-
 európai agrárállamok blokkjának terve, a dunavölgyi ipari és mező-
 gazdasági érdekek összeegyeztetésének módja, volt felszólaló, aki a
 csereforgalom elmélyítése mellett hasonló fontos feladatnak jelölte
 meg — a tőkeáramlás lehetővé tétele szempontjából — a tőkeerős
 nyugati államokkal való gazdasági (esetleg politikai) kapcsolatok fel-
 vételét és volt álláspont, amely a „fejlődőképesnek nem bizonyult“
 dunai külkereskedelmi forgalom helyett a lassan megnyíló nyugati,
 keleti vagy gyarmatbirodalmi piacok jelentőségét ajánlotta a szak-
 tanácskozmány figyelmébe. Érdekes vita indult meg a Dunavölgy és
 Német-birodalom gazdasági kapcsolatáról, mikor is német részről
 annak a felfogásnak adtak kifejezést, hogy a dunavölgyi államok gaz-
 dasági rekonstrukcióját a német piac kívánalmainak és erőforrásainak
 kihasználása nélkül végrehajtani nem lehet, tehát az „öncélú duna-
 völgyi gazdaságpolitika“ kialakítása a jövő fejlődést tekintve nem
 lehet eredményes, míg ugyanekkor a szaktanácskozmány többsége
 arra az álláspontra helyezkedett, hogy a német piac jelentőségét tény-
 leg nem áll módjában egyetlen dunai államnak sem figyelmen kívül
 hagyni, azonban ez a kapcsolat csak szubszidiárius lehet, vagyis csak
 azoknak a feleslegeknek elhelyezése szempontjából jöhet figyelembe,
 amelyek a dunai forgalomban elhelyezhetők nem voltak. Így vámpo-
 litikái téren sokan két körnek a megvonását tartották célszerűnek:

egy szűkebb körét, maximális vámkedvezményekkel kizárólag dunavölgyi államok számára és egy tágabb körét, az eme területet földrajzilag kiegészítő és körülvevő nagyhatalmak számára. Ezzel kapcsolatban éppen annak bizonyítására, hogy a közelpiacok jelentőségét mennyire nem képes hasonló terjedelmében pótolni a távolpiacok megnyílása, mutattak rá a Tiszántúlnak a magyar-cseh vámháború következtében elszenvedett tarifális, értékesítési, de még termelési káraitra is, hiszen a megnagyobbodott fuvertávolságok miatt idénycikkek e területről ennek folytán alig voltak exportálhatók, másrészt a hosszú szállítást bíró termékek is a többi országrészhez képest versenyenkívüliekké váltak a magas szállítási díjak miatt.

A szaktanácskozmány, melynek vita-alapul szolgáló előterjesztését a dunai gazdasági kérdés magyar szakértője — Hantos Elemér — dolgozta ki, tanácskozásainak összegezeképpen azonban kitért a dunai kérdés legfontosabb problémájára is, vagyis arra, hogy a minden dunai állam számára egyformán kívánatos közeledés vagy együttműködés mely ponton kecsegtet a legnagyobb kilátással, hogy a közeledés érdekében vájjon a valutáris, közgazdasági avagy politikai ellentéteket kell-e elhárítani elsőnek ahhoz, hogy a szükséges gazdasági kooperáció bekövetkezhessék?

A dunai kérdés — melynek csak egyik megnyilvánulása tehát a gazdasági kérdés — tulajdonképpen ennek a „sorrendnek“ felállításában van elrejtve. Az egyes államok kapcsolatát és egymáshoz való viszonyát kizárólag hatalmi vagy politikai síkon vizsgálók számára természetesen a kiindulás pontja is itt van elrejtve, tehát a jogos revindikációs igények kielégítésének és a hatályos kisebbségvédelem megszervezésének feltételétől teszik függővé a gazdasági együttműködés megvalósítását is. Hivatkoznak arra, hogy a mérgezett és feszélyező politikai légkörben nem nyílik mód a gazdasági ellentétek likvidálására sem, tehát a stagnálást nem tűrő gazdasági élet szükségleteinek kielégítésével nem szabad addig várni, míg ezek a szinte áthidalhatatlannak bizonyult ellentétek megszűnnek vagy elhalványodnak, vagyis az eredménnyel úgy sem kecsegtető közeledés erőszakolása helyett az egyes dunai államok termelését a politikai vagy más okokból újonnan és távolabb megnyíló piacok igényeihez képest kell átszervezni. Ezzel szemben azok, akik a gazdasági érdekek elsőbbségét vitatják és még a politikai ellentétek felszámolását is a gazdasági közeledéstől várják, arra hivatkoznak, hogy csak azok az államok tudnak egymásra befolyást gyakorolni, amelyek valamilyen — akár gazdasági, akár politikai — kapcsolatban állnak egymással, tehát a legsúlyosabb gazdasági megrázkódtatásokon átment Dunavölgyben is csak akkor lehet majd eredményes együttműködésről beszélni, ha előbb a gazdasági kapcsolatok kicpülnek, hiszen méltányos, jogos és egészséges hatalmi kompromisszum is csak azok között az államok között alakulhat ki, amelyek érdekszálakkal vannak összefűzve s így meg van közöttük a lehetőség, hogy valamilyen irányban hathassanak egymásra és befolyásolják egymás elhatározását. Minél inkább csökken tehát ez az államok érintkezési felülete, annál kevesebb a remény az együttműködés kialakulására s minél inkább nő — bármilyen irányban is — a

közös érdekű problémák köre, annál nagyobb a lehetőség arra, hogy kölcsönös engedményekkel érdekeiket össze tudják egyeztetni. A pasztán politikai kapcsolatokból tehát csak nehezen születhetik szorosabb gazdasági összeköttetés, míg fordítva viszont: gazdasági kapcsolatokból könnyen adódhatik politikai barátság, ha ezek a gazdasági szálak olyan szorosra lesznek szöve, hogy elszakításuk mindkét félre érzékeny, esetleg pótolhatatlan veszteséget jelent.

Amint tehát a múltban politikai tekintetben a Dunamedence csak azáltal volt függetleníthető a keleti és nyugati nagyhatalmi nyomás alól, hogy speciális hivatásának és összefüggésének tudatában integrálódni tudott a magyar, majd később német-osztrák s legvégül dualista állameszmében, úgy az etnikai alapon dezintegrálódott dunavölgyi népek gazdasági vonatkozásban is csak úgy függetleníthetik magukat a Dunavölgyben idegen vagy más koncepciójú érdekekért küzdő nagyhatalmi nyomás alól, ha külkereskedelmi forgalmuk akciósugarát egyrészt — dunavölgyi síkban — kiszélesítik a mai mesterséges vámtatók lebontásával, másrészt a dunavölgyi síkon túl megszükkítik, illetve a távolabbi piacokat csak egymás közt nem értékesíthető feleslegeikkel keresik fel.

Ennek a gazdaság-politikai koncepciónak megvalósításához azonban a pusztá gazdasági érdekek felismerésén túl bizonyos dunavölgyi értelemben vett politikai öntudat is szükségesnek látszik abban a vonatkozásban, hogy minden itt élő népnek önkéntesen közre kell működni egy olyan „dunai terv“ kialakításában, amely képes lesz egyrészt e terület függetlenségét biztosítani, másrészt gazdasági szükségleteit kielégíteni s végül a Monarchia összeomlása folytán bekövetkezett politikai módosulásokat, valamint az ezek dacára is érvényesülő gazdasági és természeti törvényszerűségeket kielégítő szintézishez juttatni. Hiszen Franciaország, Németország és Itália egymástól annyira elütő dunavölgyi terveit eddig azért nem sikerült megvalósulásához juttatni, mert méltánylásuk tekintetében a közvetlenül érdekelt népek ellenkező álláspontra helyezkedtek, vagyis önmaguk között eszközölt megegyezés helyett végeredményben e nagyhatalmak befolyását állandósították a Dunavölgy tekintetében. Az ellentétek végső és eredményes felszámolására tehát csak akkor lehet számítani, ha egy konkrét formában felállított dunai terv kapcsán a dunai népek önmaguk lámák hozzá problémáik megoldásához, ha idegen hatalmi szempontok kikapcsolásával közvetlen tárgyalások kapcsán igyekeznek előbb a gazdasági, később talán a politikai közeledés érdekében is közreműködni.

Ennek az új gazdaságpolitikai koncepciónak sikere minden esetre attól függ, hogy mennyiben képes a jelentkező összes szükségleteket kielégíteni és ellentéteket felszámolni, tehát sem elvi célkitűzéseiben, sem területi kiterjedésében nem szorulhat egy szűk körre. Nem lenne tehát dunavölgyi tervnek tekinthető egy olyan együttműködést célzó Programm, amely csak az agrár vagy csak az ipari államok érdekeire vagy csoportjára lenne tekintettel, amely csak valutáris, csak tarifális vagy csak termeléskontingentáló megfontolásokat juttatna megvalósuláshoz. De az a terv sem tarthatna számot a maradandóságra, amely

politikai indokokból hajlandónak mutatkoznék egyes központi fekvésű dunai államoknak kikapcsolására, mert dunavölgyi gazdaságpolitikát csak a dunavölgyi népek összessége folytathat.

Sajnos a dunai népek ezeknek az érdekeknek és igazságoknak felismerésében vagy követelésében eddig nem nagy fogékonyságot árultak el. Ezt azonban mindenképpen meg lehet érteni azoknál a fiatal népeknél, amelyek az egész Dunavölgyet átfogó tervvel sem a múltban, sem a jelenben nem rendelkeztek. Magyarország tekintetében azonban mindenképpen más a helyzet. Magyarország központi fekvésénél, történeti múltjánál, félig ipari, félig mezőgazdasági jellegénél, valamint — a románokat leszámítva — legnagyobb számú népességénél fogva egyenesen predestinálva van arra, hogy a dunai tér újjárendezésének gondját, tervét és kezdeményezését kezeibe vegye. Trianon politikai hatásait ugyanis némiképp ellensúlyozni lehetett volna gazdasági jelentőségünk és befolyásunk növelésével.

Trianon megnyirbálhatta államterületünket, azonban arra még sem kényszerítette a magyarságot, hogy érdeklődésével, hivatástudatával és gazdasági érdekeivel végleg kivonuljon a Dunavölgyből. Hiszen a magyarság dunavölgyi helyzetének és hatalmának csak egyik megnyilvánulása az államterület, a másik az a potenciális lehetőség, hogy ezt — akár területi, akár szellemi, akár gazdasági síkon tágítani is tudja, ha erre alkalmas helyzet, mód vagy idő adódik. A dunavölgyi gazdasági együttműködés eszméjének kiművelése is tehát elsősorban magyar feladat, mert ezzel — legalább gazdasági vonatkozásban — ismét kiterjeszthetjük hatásunkat mindazokra a területekre, amelyek történelmi, gazdasági, vagy etnikai alapon egykor hozzánk vagy befolyásunk alá tartoztak. Az új dunavölgyi gazdasági együttműködést kezdeményező, irányító és kicpitő Magyarország, ha jelenlegi államterületét beépíti ebbe a gazdasági rendbe s központi fekvését a rajta keresztül kicpülő gazdasági szálak szorosabbra fűzése által arra használja fel, hogy magát a Dunavölgyben gazdasági tekintetben, e terület konszolidálása révén pedig európai szempontból nélkülözhetetlenné tegye, úgy idővel a dunai rendben való bennmaradásáért politikai feltételeket is szabhat, mert esetleges kiválása folytán módjában állana olyan előnyösnek és kívánatosnak megismert gazdasági kapcsolatokat elszakítani, amelyek minden dunavölgyi nép számára egy olyan figuradéban, amelyben ő részt venni hajlandónak nem mutatkoznék, pótolhatatlanok volnának. A Dunavölgyhöz fűződő érdekszálak elszakításával tehát politikai esélyeinket is fokozatosan csökkentjük, viszont aktív részvételünk a dunai tér gazdasági rendezésében olyan perspektívákat tárhat eléink idővel politikai vonatkozásban is, amelyeknek jelentőségét és horderejét pillanatnyilag lemérni nem is lehet, hiszen úgy gazdasági, mint politikai vonatkozásban Trianon után a többi dunai nép között mi magunk is megfeledkeztünk e terület legértékesebb szellemi és történelmi hagyatékáról: az egész Dunavölgyet betöltő koncepció képviselőtéről és gyakorlatáról.

PONGRÁCZ KÁLMÁN